

TỔ CHỨC DẠY HỌC THEO GÓC TRONG DẠY HỌC HỌC PHẦN CƠ SỞ TỰ NHIÊN - XÃ HỘI (CHỦ ĐỀ ĐỊA LÍ) CHO SINH VIÊN SƯ PHẠM TIỂU HỌC

PGS.TS. ĐẬU THỊ HÒA*

Abstract: *In positive teaching and learning method, learning activities are conducted on the basis of cooperative communication in high levels, increasing the participation of students and enabling learners to maximize learning and creative ability, as well as problem-solving capacity. Within the scope of this paper, we study deeply into using an active teaching methods to develop the learning capacity of elementary-teaching pedagogic students through the “Foundation of nature-society (Geography topic)” module, with the aim of developing the studying capacity for elementary-teaching pedagogic students, to meet the requirements of education reform in Vietnam.*

Keywords: *Base nature - society, learning corner, geography topic.*

1. Dạy học phát triển năng lực không những coi trọng việc tự học, tự chiếm lĩnh tri thức mà còn chú ý rèn luyện năng lực giải quyết vấn đề gắn với những tình huống của cuộc sống và nghề nghiệp; gắn với hoạt động thực hành, thực tiễn. Các phương pháp dạy học (PPDH) tích cực được vận dụng đều nhằm mục tiêu phát triển năng lực người học. Dạy học theo góc (DHTG) là PPDH mới, trong đó tính tích cực học tập có quan hệ chặt chẽ với tư duy độc lập, là “mầm mống” của sáng tạo. Ngược lại, sự độc lập, tích cực, sáng tạo trong học tập sẽ phát triển tính tự giác, hứng thú và “nuôi dưỡng” động cơ học tập. DHTG đa dạng về tài liệu, phương tiện, công cụ học tập... do đó đáp ứng được sở thích, năng lực, nhịp độ và nhiều phong cách học khác nhau, giúp người học có thể tự tìm cách giải quyết vấn đề.

Học phần “Cơ sở tự nhiên - xã hội” (chủ đề Địa lí), có nội dung rất rộng và khái quát, bao gồm những vấn đề về Trái đất, các lục địa và Việt Nam. Để hiểu và nắm vững được những nội dung cơ bản này, đòi hỏi sinh viên (SV) phải phát huy tính độc lập, tích cực cao trong tư duy. DHTG là PPDH tạo nhiều khả năng để phát huy năng lực làm việc độc lập, hợp tác và đem lại hiệu quả trong học tập.

2. DHTG trong dạy học học phần Cơ sở tự nhiên - xã hội (chủ đề Địa lí) cho SV sư phạm tiểu học

2.1. Nội dung học phần Cơ sở tự nhiên - xã hội (chủ đề Địa lí): Trong chương trình đào tạo cử nhân Sư phạm tiểu học, học phần này được quy định 2 tín chỉ, gồm 3 chương: Chương 1: *Những vấn đề cơ bản về Trái đất và lớp vỏ địa lí*, gồm các nội dung: - Khái quát về vũ trụ và hệ mặt trời; - Trái đất - các vận

động của trái đất và hệ quả của nó; - Lớp vỏ địa lí và các thành phần của lớp vỏ; - Các quy luật chung của lớp vỏ địa lí; - Môi trường và tài nguyên thiên nhiên; Chương 2: *Một số vấn đề về thiên nhiên và con người ở các châu lục*, gồm: - Châu Phi: Khái quát về tự nhiên - dân cư - kinh tế; - Châu Mĩ: Khái quát về tự nhiên - dân cư - kinh tế của lục địa Bắc Mĩ và Trung, Nam Mĩ; - Châu Âu: Khái quát về tự nhiên - dân cư - kinh tế; - Châu Á: Khái quát về tự nhiên - dân cư - kinh tế; - Châu Đại Dương: Khái quát về tự nhiên - dân cư - kinh tế; - Khái quát về châu Nam cực. Chương 3: *Khái quát về địa lí Việt Nam*, gồm: - Khái quát về tự nhiên Việt Nam; - Khái quát về dân cư - xã hội Việt Nam; - Khái quát về kinh tế Việt Nam.

Nội dung của học phần có tính khái quát cao, khối lượng kiến thức cần tìm hiểu trên phạm vi lãnh thổ rộng lớn (các châu lục), hệ thống tài liệu, phương tiện, công cụ học tập rất phong phú (bản đồ, biểu đồ, sơ đồ, tranh ảnh, hình vẽ, băng đĩa, video, các phần mềm...) rất thuận lợi để tổ chức DHTG, đáp ứng được sở thích và phong cách học tập khác nhau của SV góp phần mang lại hiệu quả học tập.

2.2. Tổ chức DHTG

2.2.1. Khái niệm: DHTG là PPDH, mà người học thực hiện những nhiệm vụ khác nhau tại các vị trí cụ thể trong không gian lớp học nhưng cùng hướng tới chiếm lĩnh một nội dung học tập theo nhiều phong cách học khác nhau.

Trong quá trình học tập, mỗi SV lại có phong cách học khác nhau, như: học qua phân tích, nghiên cứu tài liệu, đọc sách để rút ra kết luận hoặc

* Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng

thu nhận kiến thức; quan sát người khác làm việc, quan sát bản đồ, hình ảnh để rút ra kết luận hoặc thu nhận kiến thức; qua trải nghiệm, khám phá, làm thử để rút ra kết luận hoặc thu nhận kiến thức; qua thực hành áp dụng để rút ra kết luận hoặc thu nhận kiến thức... Khi thực hiện nhiệm vụ tại các "góc" theo sở thích và phong cách của mình, SV bị cuốn hút vào việc học tập tích cực (không chỉ với việc thực hành mà còn khám phá các cơ hội học tập mới mẻ). Việc trải nghiệm và khám phá trong học tập sẽ có nhiều cơ hội được phát huy hơn, SV sẽ có cảm giác gắn gũi với tư liệu học tập. Mỗi SV đều có cơ hội để phát triển năng lực cá nhân theo những cách khác nhau, hơn nữa việc khám phá tại các góc khác nhau với cùng một nội dung học tập giúp SV học sâu, học thoải mái.

2.2.2. Quy trình thực hiện DHTG:

Bước 1: Chọn nội dung, địa điểm dạy học phù hợp: - Nội dung: căn cứ vào đặc điểm học theo góc, cần chọn nội dung bài học cho phù hợp theo các phong cách học khác nhau hoặc theo hình thức hoạt động khác nhau. Bài viết này chọn nội dung chương 2: *Một số vấn đề về thiên nhiên và con người ở các châu lục* của học phần làm ví dụ minh họa; - Địa điểm: phải phù hợp với số SV để có thể dễ dàng bố trí bàn ghế, đồ dùng học tập trong các góc và các hoạt động của SV tại góc.

Bước 2: Thiết kế kế hoạch bài học: - Chuẩn bị: Giảng viên (GV) cần chuẩn bị thiết bị, phương tiện và đồ dùng dạy học, xác định nhiệm vụ cụ thể và kết quả cần đạt được ở mỗi góc, tạo điều kiện để SV tiến hành các hoạt động nhằm đạt mục tiêu dạy học; - Xác định tên mỗi góc và nhiệm vụ phù hợp: căn cứ vào nội dung bài học và điều kiện thực tế, GV có thể tổ chức 2, 3, 4 góc. Ví dụ, nếu 4 góc gồm: phân tích tư liệu, phân tích bản đồ, quan sát video, thực hành thí nghiệm. Ở mỗi góc cần có: tên góc, phiếu giao việc, đồ dùng thiết bị, tài liệu phù hợp với hoạt động của góc (sách giáo khoa, tài liệu cho góc phân tích; tivi, đầu video, băng đĩa hình cho góc quan sát; giấy, bút, đồ dùng cho góc trải nghiệm; đồ dùng cho góc thực hành...); - Thiết kế nhiệm vụ và hoạt động ở mỗi góc: căn cứ vào nội dung cụ thể của bài học, đặc trưng của phương pháp học theo góc và không gian của lớp học, mà GV thiết kế, giao nhiệm vụ; - Thiết kế hoạt động đánh giá và củng cố nội dung bài học: Kết quả làm việc của SV cần được tổ chức chia sẻ, đánh giá. Vào cuối giờ học, sau khi SV đã luân chuyển qua các góc cần thiết để hoàn thành nhiệm vụ của mình, GV tổ chức cho SV báo cáo kết quả. Nếu làm

việc theo nhóm, đại diện nhóm báo cáo ở góc cơ bản nhóm chọn, nếu cá nhân thì chọn một số em báo cáo tại góc thích hợp của mình. Sau khi SV báo cáo, GV nhận xét, đánh giá, chốt lại vấn đề trọng tâm, đảm bảo cho SV học sâu và học thoải mái.

Lưu ý: Việc xác định nhiệm vụ cho SV phải cụ thể, rõ ràng. Có thể tất cả các góc đều thực hiện một nội dung, cũng có thể mỗi góc một nội dung; mỗi góc phải có đủ điều kiện, phương tiện để SV hoàn thành nhiệm vụ; thời gian cần được quản lý và phân bổ phù hợp với nhiệm vụ của mỗi góc và quỹ thời gian của bài học; trong học theo góc, SV có thể làm việc cá nhân hoặc theo cặp, theo nhóm tại mỗi góc.

Bước 3: Tổ chức DHTG: Trên cơ sở bài học đã thiết kế, GV tổ chức các hoạt động cho phù hợp với đặc điểm học theo góc; - Sắp xếp góc học tập trước khi vào giờ học, phù hợp với không gian lớp học. Mỗi góc có đủ tài liệu, đồ dùng, phương tiện học tập phù hợp với nhiệm vụ học tập tại mỗi góc; - Tổ chức hoạt động dạy học: GV giới thiệu bài học, phương pháp học theo góc, nhiệm vụ cho cả lớp/mỗi góc, thời gian tối đa để thực hiện nhiệm vụ tại các góc và cho phép SV chọn góc theo sở thích. Tuy nhiên, GV sẽ phải điều chỉnh nếu như có số SV quá đông cùng chọn một góc; - SV thực hiện nhiệm vụ tại các góc, GV quan sát, hỗ trợ.

Bước 4: Tổ chức báo cáo kết quả và đánh giá: - Kết thúc giờ học, GV yêu cầu SV trình bày kết quả, các SV khác nhận xét, đánh giá; - GV nhận xét về kết quả học tập SV, "chốt" lại kiến thức trọng tâm của bài học.

Lưu ý: Địa điểm, đồ dùng, phương tiện dạy học cho mỗi góc là vấn đề cần quan tâm nhất khi tổ chức DHTG, thuận lợi nhất là phòng bộ môn, phòng thực hành...; cần nhiều thời gian cho hoạt động học tập: cùng một nội dung nhưng SV được tiếp cận theo các cách khác nhau nên cần thời gian nhiều hơn. Ngoài ra, cần có thời gian cho SV chọn góc, luân chuyển góc; GV cần nhiều thời gian cho chuẩn bị: thiết kế nhiệm vụ học tập, đồ dùng phương tiện học tập cho mỗi góc.

2.3. Ví dụ minh họa: "Một số vấn đề về thiên nhiên và con người ở các châu lục"

Bước 1: Chọn nội dung, địa điểm dạy học: - Nội dung: *Thiên nhiên và con người Châu Phi*; - Địa điểm: Phòng thực hành Địa lí, sắp xếp lớp học thành 3 góc.

Bước 2: Thiết kế kế hoạch bài học: - GV cần chuẩn bị bản đồ tự nhiên, dân cư, kinh tế châu Phi; băng đĩa video về châu Phi, máy móc, tài liệu tham khảo, bài viết, tranh ảnh... về châu Phi; - Xác định

tên 3 góc: góc phân tích tư liệu; góc phân tích bản đồ; góc quan sát video, tranh ảnh, hình vẽ, sơ đồ; - Thiết kế nhiệm vụ và hoạt động ở mỗi góc: cả 3 nhóm đều nghiên cứu, tìm hiểu đặc điểm về tự nhiên; Đặc điểm dân cư, xã hội và đặc điểm kinh tế của châu Phi; - Thiết kế hoạt động đánh giá và củng cố nội dung bài học.

Bước 3: Tổ chức DHTG: - Sắp xếp góc học tập trước khi vào giờ học, phù hợp với không gian lớp học: + Góc phân tích bản đồ có các bản đồ về tự nhiên, bản đồ phân bố dân cư, bản đồ kinh tế của châu Phi; + Góc phân tích tư liệu có giáo trình, tài liệu tham khảo về cuộc sống, thu nhập, giáo dục, y tế... của châu Phi; + Góc quan sát có các băng đĩa về cảnh quan, con người... các hình ảnh về đời sống người dân châu Phi; - Chia lớp thành 3 nhóm học tập tương ứng với 3 góc; - Tổ chức hoạt động dạy học: + GV giới thiệu bài học, phương pháp học theo góc, giao nhiệm vụ cho 3 nhóm lớp hoặc cho mỗi góc; + Quy định thời gian: Bài học tiến hành trong 2 tiết, các nhóm làm việc ở các góc trong thời gian tối đa 50 phút và cho phép SV chọn góc theo sở thích, có thể luân chuyển các góc để lấy đủ tư liệu cần thiết; - SV thực hiện nhiệm vụ tại các góc, GV quan sát, hỗ trợ.

Bước 4: Tổ chức báo cáo kết quả và đánh giá: - GV cho đại diện 3 nhóm báo cáo, mỗi nhóm chỉ báo cáo 1 nội dung, yêu cầu báo cáo ở các góc: + Đặc điểm tự nhiên ở góc phân tích bản đồ kết hợp góc video; + Đặc điểm dân cư - xã hội ở góc phân tích tư liệu kết hợp tranh ảnh; + Đặc điểm kinh tế ở góc tư liệu kết hợp góc bản đồ; + Ý kiến nhận xét, bổ sung của các nhóm khác; + GV nhận xét, bổ sung và đánh giá.

3. Kết quả thực nghiệm (TN)

- Để đánh giá kết quả của việc sử dụng phương pháp DHTG, chúng tôi đã tiến hành TN ở các lớp đại học tiểu học của Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng (Khóa 11STH; 12STH, năm học 2014-2015). Mỗi lớp chia lớp thành 2 nhóm tương ứng là nhóm TN và nhóm đối chứng (ĐC). Nhóm TN tổ chức dạy học theo phương pháp DHTG, nhóm ĐC dạy học theo phương pháp truyền thống.

- Đánh giá kết quả TN bằng 3 cách: Bài kiểm tra trắc nghiệm cá nhân; Bài thuyết trình của nhóm; Quan sát hoạt động nhóm.

- Tiêu chí đánh giá hiệu quả của DHTG: + Đánh giá kết quả học tập bằng bài kiểm tra trắc nghiệm; + Đánh giá một số năng lực: năng lực bản đồ, năng lực phân tích các mối liên hệ địa lí.

- Kết quả: bài kiểm tra trắc nghiệm của lớp 12STH (xem *bảng 1, 2*).

Bảng 1. Kết quả bài kiểm tra trong quá trình TN

Nhóm	Tổng bài kiểm tra	Kém (%)	Trung bình yếu (%)	Trung bình (%)	Khá (%)	Giỏi (%)
TN	45	0	0	25,8	45,2	29,0
ĐC	45	0	16,2	41,9	29,0	12,9

Bảng 2. Đánh giá năng lực bản đồ

Nhóm	Xác định đúng vị trí địa lí trên bản đồ	Phân tích các thành phần trên bản đồ	Xác định được các mối quan hệ địa lí trên bản đồ
TN	45/45 (100%)	40/45 (88,90%)	35/45 (77,8%)
ĐC	35/45 (77,8%)	30/45 (66,70%)	20/45 (44,4%)

Kết quả (*bảng 1, 2*) cho thấy: - Tỷ lệ điểm khá giỏi ở nhóm TN cao hơn hẳn so với nhóm ĐC; SV ở nhóm TN tự lực, độc lập làm việc với các góc học tập, với các phương tiện học tập thích hợp sẽ hiểu bài kĩ hơn, nhớ lâu hơn, nên kết quả bài trắc nghiệm đạt kết quả cao hơn nhóm ĐC. Đặc biệt, kết hợp với đánh giá phiếu học tập cá nhân cũng cho thấy kết quả làm việc độc lập của SV ở nhóm TN thể hiện rõ ràng hơn trong việc tự giải quyết các nhiệm vụ GV giao, kết quả cũng tốt hơn; - Kết quả ban đầu về năng lực bản đồ cũng cho thấy, nhóm TN SV tự làm việc với góc phân tích bản đồ cho kết quả đối với kĩ năng khó của bản đồ như: phân tích đặc điểm các thành phần trên bản đồ, xác định các mối quan hệ địa lí trên bản đồ cao hơn, rõ rệt nhóm ĐC không trực tiếp làm việc với bản đồ.

DHTG có nhiều ưu điểm, như: tăng cường sự tham gia, nâng cao hứng thú và cảm giác thoải mái trong học tập, SV được chọn góc theo sở thích (phong cách học) và tương đối độc lập trong việc thực hiện nhiệm vụ, tạo hứng thú và sự thoải mái cho SV; trong quá trình học tập, SV được tìm hiểu nội dung theo các cách khác nhau: nghiên cứu lí thuyết, thí nghiệm, quan sát và áp dụng... do đó hiểu sâu, nhớ lâu hơn so với phương pháp thuyết trình, nghe giảng một cách thụ động. DHTG cũng tạo điều kiện cho GV có nhiều thời gian để hỗ trợ cá nhân, SV có nhiều cơ hội được trợ giúp nên tạo ra sự tương tác tích cực giữa GV-SV, giữa SV-SV; từ đó, đem lại hiệu quả dạy học như mong muốn. □

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Lăng Bình (chủ biên) - Dự án Việt - Bỉ. **Dạy và học tích cực - Một số phương pháp và kĩ thuật dạy học**. NXB Giáo dục Việt Nam, H. 2010.
2. Dự án Việt - Bỉ. **Áp dụng dạy học tích cực trong môn Khoa học, Tự nhiên - xã hội ở tiểu học, môn Hóa học, môn Vật lí... ở cao đẳng sư phạm và trung học cơ sở**. NXB Đại học Sư phạm, H. 2003.